

fauna

cena: 35 Kč / 39 Sk

9 771211 538002

Jedovatí hadi Balkánského poloostrova

Léto – čas dovolených, prázdnin, odpočinku a hlavně cestování. S jarním, letním až časně podzimním obdobím přichází pro našince doba cestování za teplým mořem, žhavým sluncem a divokou přírodou. Někdo samozřejmě cestuje v průběhu celého roku, ale většina lidí si dopravá cestování, turistiku a odpočinek právě v tomto období. Například minulý rok odjelo k Jaderskému pobřeží Chorvatska údajně na 1,5 milionu obyvatel České republiky. A proč hovořím zrovna o Chorvatském pobřeží? Protože tento článek chce alespoň částečně odstranit dogmata, honící se hlavou běžnému středoevropanovi, který jede na dovolenou, nejčastěji právě k těm několika mořím Balkánského poloostrova, či do jeho překrásných hor a rozhodně by se zde nechtěl dostat do křížku s jedovatým hadem.

Často jsme s kolegou Petrem Balejem osobně, telefonicky, e-mailem či prostřednictvím webu Balcanica.cz dotazováni, jak je to s jedovatými hady na tomto jihoevropském poloostrově. Jaká je pravděpodobnost, že se s témito tvory člověk dostane do kontaktu při běžné letní dovolené ať už na pláži nebo horách někde v Chorvatsku, Černé Hoře, Řecku, Bulharsku či Rumunsku. Ty zvídavější pak zajímá, jak rozseznat nebezpečné druhy od nejedovatých, která místa nenavštěvovat nebo jak se naopak uštnutí úplně vyvarovat.

Pojďme si tedy v tomto čtenářském příspěvku představit těch několik, přesněji sedm, zástupců podřádu *Serpentes* (hadi), jež nás mohou svou přítomností a nezastupitelnou úlohou v přírodě v těch lepších případech překvapit, potěšit, v těch horších způsobit újmu na zdraví, v nejhorších dokonce usmrtit. Jak si ale sami v níže popsaném textu přečtete, situace není tak nebezpečná a kritická, jak se na první pohled může zdát.

Za nejnebezpečnější evropské jedovaté hady jsou obecně a právem považováni zástupci čeledi *Viperidae* (zmijovití). Tedy zmije. Tuto čeleď dnes ve světě zastupuje celkově na 228 druhů, z nichž se na Balkánském poloostrově vyskytuje pět, resp. šest zástupců ve třech rodech - *Vipera*, *Montivipera* a *Macrovipera*, které si tak nyní postupně popíšeme.

Vipera ammodytes (Linnaeus 1758) – zmije růžkatá

Asi nejznámější evropský jedovatý had zavádějící exotikou. Právě se zmijí růžkatou se na Balkánském poloostrově můžete setkat nejčastěji. Jedná se o poměrně krátkého (v dospělosti 50–70 cm), pomalého a robustního hada s klikatým pruhem na zádech a trojúhelníkovou hlavou, kterého lze bezpečně určit podle charakteristického asi 2 až 5 mm dlouhého růžku na špičce čenicha, který nemá žádný jiný druh hada na Balkáně. Hlava je silně odlišena od krku, robustní a s očima, jež mají jako většina zmijí svislou zřítelnici. Vzhledově je tento druh poměrně variabilní. Na území Balkánu se vyskytují celkem tři poddruhy této zmije, jež se liší zejména po stránce morfologické. Druh vytváří také několik odlišných ekologických forem a proto je její taxonomická otázka stále probírána.

Tento druh je nejrozšířenějším jedovatým hadem Balkánu

• Kamenné zídky a typická machie jsou biotopem pro druhy *Malpolon insignitus*, *Telescopus fallax* a *Vipera ammodytes*.

• Jihovýchodní Albánie a lokalita *Vipera ammodytes meridionalis*.

• Subalpinské pásmo Balkánských hor obývají zmije *Vipera ursinii* spp. a *Vipera berus bosniensis*.

• Velebit – místo výskytu *Vipera ursinii macrops* a *Vipera ammodytes ammodytes*.

a hypsometricky se vyskytuje běžně od pobřeží až do nadmořské výšky do 2000 m. Obývá také většinu ostrovů (jako např. chorvatský Vir, Cres, řecký Korfu a soustavu ostrovů nazývaných Kyklady). Zajímavostí je, že právě ostrovní formy dosahují menších tělesných rozměrů než zvířata z pevniny.

Na své přirozené stanoviště není příliš náročná. Většinou ji lze nalézt ukrytou pod kameny, kusy kůr apod. Nejčastěji ji však můžeme spatřit, jak se volně vyhřívá na kamenech, padlých kmenech apod. Vyskytuje se jak v řídkých lesích, tak v kamenitých, dosti exponovaných oblastech s minimem vegetace. Jedná se o velice plachý druh, který před člověkem většinou rychle prchá. I přesto, že se může vyskytovat, a často vyskytuje, v blízkosti lidských obydli, nejčastěji ji potkáme v opravdové divočině. Při koupání v moři vás tedy v písku, jak se většina lidí mylně domnívá, rozhodně nepřekvapí. A to dokonce i přesto, že to má ve svém druhovém jméně. Slovo „ammodytes“ totiž ve starořečtině znamená něco jako „písečný potápěč“.

Zmije růžkatá je, pokud nezapočítáme na Balkáně okrajově se vyskytující zmiji tureckou (*Montivipera xanthina*) a ostrovní zmiji milóskou (*Macrovipera schweizeri*), nejnebezpečnější zmijí Evropy. Její relativně vysoká potentní toxická výbava v množství průměrně až 20 mg sušiny jedu, v kombinaci s relativně běžným výskytem, z ní dělá mezi obyvateli Balkánu dosti obávaného tvora. I přesto, že je toxin dosti účinný, jsou úmrtí po uštknutí tímto druhem velice vzácná.

***Vipera berus* (Linnaeus 1758) zmije obecná**

Jedná se o druh zmije vyskytující se i na území České republiky. Jedná se o malého zavalitého hada, většinou s klikatým pruhem na dorsální části těla, svislou zorničkou a s celkovou délkou těla nepřesahující 80 cm. Nejčastěji tedy mezi 50 až 70 cm.

Zbarvení je u této zmije rovněž dosti variabilní. Základní tóny jsou hnědé, s méně či více převažující charakteristickou černou hřebenní kresbou. Ta může být rozpadlá nebo úplně chybět. Podle tohoto znaku vytváří zmije obecná dvě formy: černou (*morphe preaster*) a velmi vzácnou červenavou až rezavou (*morphe chersea*), které právě onen klikatý pruh postrádají. Často tak dochází k záměně s nejedovatými hady. Jako většina evropských hadů je aktivní zejména ve dne, nejčastěji pak brzy ráno, kdy se sluní.

Na území Balkánského poloostrova se jedná o striktně horský druh vyskytující se v horách až do výšky 1000 až 1500 metrů. S výjimkou Rumunska, severní části Bulharska a Slovinska, kde se nachází nominotypická subspecie druhu, se na Balkáně vyskytuje poddruh *Vipera berus bosnensis*. Tento poddruh se od nominotypického odlišuje několika znaky a rozdíly jsou i ve složení samotného jedu, jež může být, díky některým jeho složkám, člověku nebezpečnější.

Celkově je složení jedu zmije *Vipera berus*

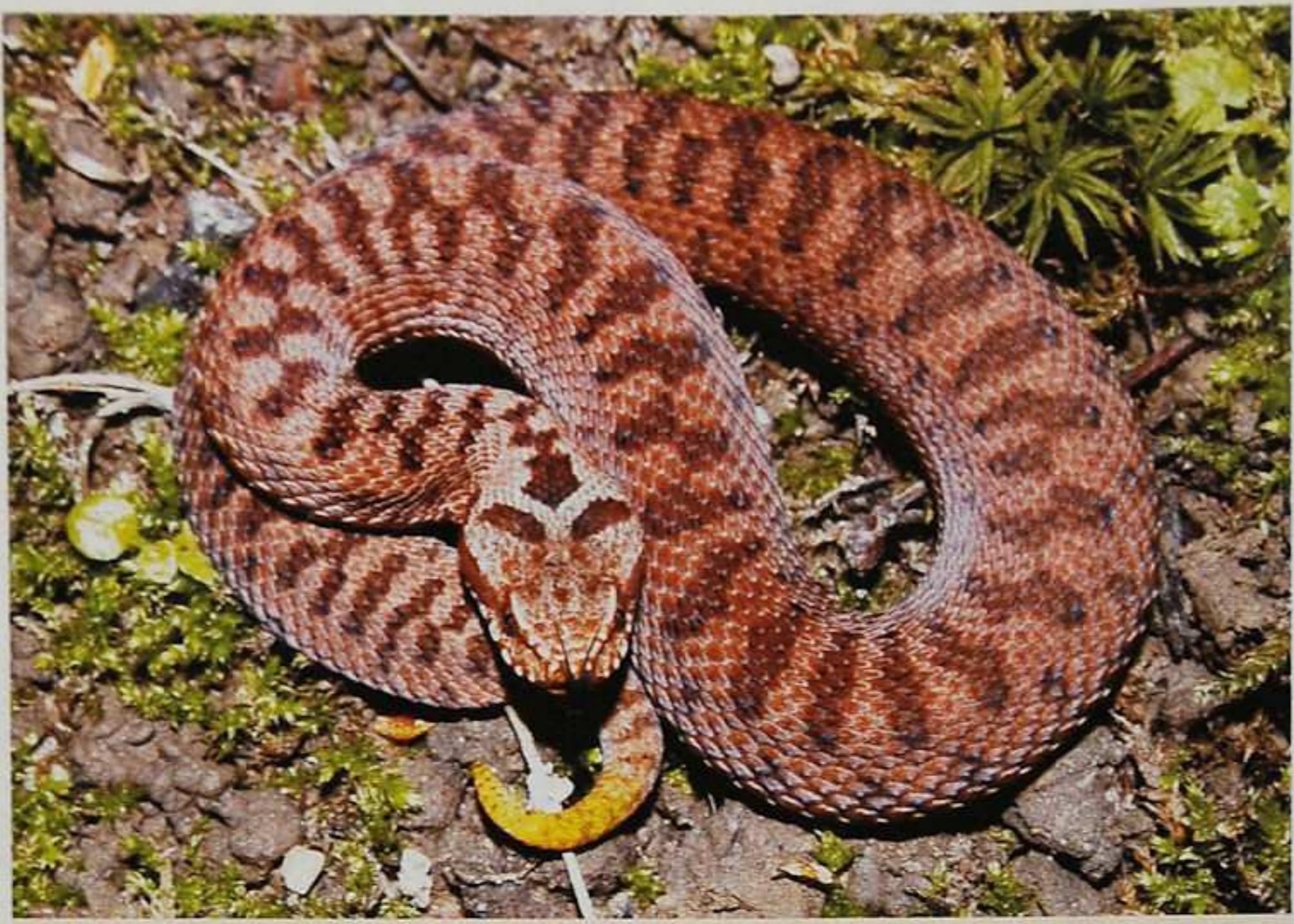
• *Vipera ammodytes ammodytes* z Velebitu.

• Juvenilní exemplář *Vipera ammodytes meridionalis* z Albánie.

• Bulharská *Vipera ammodytes montandoni*.

• Bosenský poddruh zmije obecné – *Vipera berus bosniensis*.

• *Vipera ursinii*.

z toxinologického a klinického hlediska poměrně nepříznivé. Smrtelná dávka pro člověka se pohybuje kolem 15 až 20 mg, naštěstí množství celkové sušiny nepřesahuje 15 mg a při uštknutí dokáže zmije vypustit něco okolo tří miligramů. Dojde-li k uštnutí, je však potřeba vždy vyhledat lékařskou pomoc.

Vipera ursinii (Bonaparte 1835) – zmije Ursiniho

Je to drobná a velmi vzácná zmije, dorůstající maximální délky 40 až 50 centimetrů, s velkou hlavou, svislou zorničkou a poněkud zaobleným tmavým klikatým pruhem na zádech. Základní zbarvení je většinou světlešedé, nažloutlé, pískové, hnědé se slabými olivově zelenými tečkami nebo světle kaštanové, přičemž se charakteristika velice liší mezi poddruhy a mezi populačně.

Tzv. „horské poddruhy“ se vyskytuji jen v některých pohořích Balkánu ve výšce nad 1500 metrů (např. chorvatský Velebit či řecký Pindos). Biotopem jsou zde subalpinské louky a pastviny, kde dochází ke značným klimatickým oscilacím mezi dnem a nocí. Mezi tyto poddruhy patří na Balkáně *Vipera ursinii macrops* a *Vipera ursinii graeca*. Zejména *V. u. macrops* je považována za velice vznětlivou a agresivní zmiji.

Nížinné poddruhy *Vipera ursinii rakosiensis* a *Vipera ursinii*

moldovica najdeme z hlediska Balkánu v okolí delty Dunaje, na SV a v případě *V. u. rakosiensis* na SZ Rumunska. V Bulharsku je dnes tento poddruh nejspíše vyhuben. Zde se nachází především na pastvinách a lukách.

Druh obývá však tak specifické, ohraničené či odlehle biotopy, že setkat se s ním ve volné přírodě je někdy vyložený zázrak. Ačkoliv je její jed z hlediska toxinologického dosti účinný, díky její malé velikosti a tedy i malému množství jedu, který dokáže vyprodukovan, však nepredstavuje pro zdravého dospělého člověka bezpečnostní riziko. Je však dobré, pokud již budete mít tak neuvěřitelné „štěstí“ a tento had vás uštkne, vyhledat ošetření lékaře.

Velice příbuzným druhem zmije, který se na Balkáně vyskytuje také, je až devadesát centimetrů dlouhá zmije stepní *Vipera renardi*, jež byla v minulosti považována za poddruh zmije *Vipera ursinii*. Charakteristika a složení jejího jedu je podobné jako u její menší příbuzné, proto byla zahrnuta do jednoho celku.

Macrovipera schweizeri (Werner 1935) – zmije milóska

Zmije patřící mezi trpaslíky rodu *Macrovipera*. V přírodě dorůstá nejčastěji do délky jen 60 až 75 centimetrů, výjimečně až 80 centimetrů. Jedná se o zavalitou zmiji s hlavou zřetelně odlišenou od krku.

Zbarvením je dosti variabilní. Většinou je však jednobarevně šedá, modrošedá, hnědá, pískově žlutá, narůžovělá nebo dokonce červenohnědá. Jedná se rovněž o velice vzácnou a ohroženou zmiji. Její dnešní populace se počítá na nějakých 2500 jedinců.

Dnes ji můžeme nalézt jen na čtyřech západních ostrovech řeckých Kyklad. Na Kimolosu, Milosu, Polinosu a Sifnosu. Tady se vyskytuje na divokých, kamenitých loukách, poblíž zdí, na haládách suti s řídkou vegetací apod. Tito hadi preferují noční způsob života. Ovšem časně ráno a pozdě odpoledne je můžeme zastihnout, jak se vyhřívají na svých oblíbených stanovištích.

Tuto zmiji bychom však mohli bez okolků definovat jako vůbec nejjedovatějšího evropského hada. Její uštnutí je velmi nebezpečné díky množství jedu, které je schopna vypustit při uštnutí, ale také díky jeho vlastní toxickej potenci. Úmrtnost po uštnutí je podle některých zdrojů až 30%! Uvědomme si však, že tato zmije je velice vzácná a žije na ostrovech, jež jsou samy dosti izolovány, velmi skryté.

Montivipera xanthina (Gray 1849) – zmije turecká

Je to velká a mohutná zmije. Jsou známi i jedinci dlouzí až 1,3 metru. Běžně však dorůstá do velikosti pouhého metru. Samci bývají větší a štíhlejší než samice. Ty bývají v přírodě dlouhé okolo 80 cm, samci okolo 90 cm. Rovněž vybarvení a kresba je u samců výraznější jako u samic. Hlava je trojúhelníkovitá a zřetelně odlišena od krku. Špička čenichu je kulatá. Na horní straně hlavy se nacházejí dvě skvrny, podobné dešťovým kapkám, pod okem leží tmavá skvrna, která sahá až k tlamě. Typický je spánkový pruh táhnoucí se od oka ke koutku tlamy. Na bocích těla jsou dvě rovnoběžné řady skvrn, které někdy splývají do jedné velké skvrny

nebo pruhů.

Základní zbarvení obou pohlaví je světle šedé, běžové, běžově žluté nebo světle hnědé. Hřbetní kresbu tvoří široký, oblý klikatý pruh, který může být přerušovaný.

Tito hadi obývají suché, kamenité a krovnaté biotopy. Na Balkáně se vyskytuji od řeckého města Makri po hranici Evropy u Istanbulu. V těchto místech se jedná o celkem běžné hady.

Jelikož jde o velice vznětlivý druh, je nutná opatrnost. Tyto zmije se rády vyhřívají a až do poslední chvíle čekají, že nebezpečí v podobě přicházejícího člověka pomine. Takto dochází k nejčastějším a zbytečným uštknutím.

Toxicky se jedná o dosti významný druh., jehož uštnutí může končit amputací postižené končetiny či až fatálně.

V Evropě se však z hadů disponujících toxicou výbavou nevyskytují jen zmije. Kromě jediného zástupce *Crotalidae* (chřestýšovitých) - ploskolebce stepního *Gloydius halys* - se v Evropě vyskytují také zástupci jedovatých užovkovitých hadů. A to je samozřejmě případ i Balkánu. Fylogenetické vztahy těchto druhů však jsou dosud složité, takže například v případě známého druhu *Malpolon insignitus* se vlastně ani o užovkovitého hada v pravém slova smyslu nejedná. Toto však není předmětem tohoto článku. Z těchto hadů se na Balkáně můžeme setkat se dvěma druhy a proto si je v krátkosti rovněž představíme.

***Malpolon insignitus* (Hermann 1804) šírohlavec východní**

Rychlý a hbitý druh hada, aktivní pouze za dne. Má kulatou zorničku a jakési „obočí“ (supraoculární štítky) táhnoucí se od čenicha až za oko, které dodávají této balkánské „kobře“ zlý výraz. V dospělosti druh dorůstá délky od 70 centimetrů až po délku přesahující dva metry.

Zbarvením je většinou jednobarevný v nejrůznějších odstínech od olivově zelené, tmavě hnědé až šedé. Může se objevovat světlé sítování nebo světlé tečky po těle. Břišní strana je jednolitě krémové až nažloutlé barvy bez vzoru.

Šírohlavec se vyskytuje především v pobřežních oblastech, do vnitrozemí zasahuje pouze do nížinatých oblastí podél větších řek a přilehlých podhůří.

Méně dokonale vyvinutý, tzv. opistoglyfní chrup, má umístěn až v zadní části tlamy. Mimochodem, naopak výše zmiňované zmije disponují nejdokonalejším, tzv. solenoglyfním typem chrupu. Jeho jed je účinný především na drobné obratlovce. U člověka vyvolá maximálně krátkodobou nevolnost a zarudnutí pokousaného místa.

***Telescopus fallax* (Fleischmann 1831) skvrnovka kočičí**

Štíhlý had dosahující délky do 80 centimetrů, s vejčitou hlavou a výraznýma vystupujícíma očima se svislou zorničkou. Tělo je šedě zbarvené, s množstvím většinou obdélníkovitých černých skvrn na hřbetě a s menšími tmavými skvrnami po bocích. Břišní strana je špinavě šedá.

Jedná se o poměrně vzácného hada, vyskytujícího se přede-

• *Montivipera xanthina*.

• *Macrovipera schweizeri*. Foto: Pavel Borůvka.

vším v pobřežních kamenitých oblastech Jadranu, Egejského Jónského moře. Aktivní je především za soumraku a v noci. Má zadní jedové zuby, ale účinky jedu na člověka jsou prakticky nulové. Pravdou je, že kousnutí tímto hadem, stejně jako samotné nálezy tohoto hada, jsou velice vzácná.

Po tomto stručném přehledu balkánských hadů, produkujících více či méně účinný toxin, je důležité si připomenout pář základních informací o etologii hadů obecně. Především všichni hadi (i ti jedovatí) mají z člověka přirozený respekt a strach. Už z tohoto důvodu se snaží všemi možnými způsoby jakémukoliv kontaktu s lidmi předcházet. Tito živočichové nestojí o kontakt s člověkem, stejně jako běžný člověk nestojí o kontakt s nimi. Had tak většinou mizí ještě před tím, než si jich vůbec stačíme všimnout. To samé platí i o jejich způsobu života. Ten vedou velmi skrytě, hlavně díky velmi propracovaným adaptacím, které si v průběhu své evoluce vytvořili.

Dojde-li ke kontaktu s člověkem, opět se snaží co nejrychleji uniknout. Až v případě, že se cítí přímo ohrožení na životě, tzn. je jim např. jakýmkoliv způsobem bránilo v úniku apod., začínají se bránit. Nejčastější obranou hadů je syčení, předstírání mrtvé-

• Dospělý exemplář druhu *MacroVIPERA schweizeri*. Foto Pavel Borůvka.

• Širohlavec *Malpolon insignitus*.

ho (thanatóza), výpady proti útočníkovi a až v poslední řadě, dojde-li k přímému fyzickému kontaktu, se hadi brání kousáním. Dojde-li však nakonec k uštknutí, je to téměř vždy vinou daného rušitele, který hada překvapil a ohrozil natolik, že mu nezbylo nic jiného, než se bránit téměř dostupnými, a z pohledu evoluce, dokonalými prostředky, tedy jedy. Důležité je mít tedy stále na pa-

dokrmené, různé barvy, 400 Kč/ks. Tel.: 775 271 077. Kraj:B.

Agapornis škraboškový - letošní, 10 ks, dále alexandr malý - zelený - 3 ks rok 08 kroužek. Mělnicko. Tel.: 604 461 305. Kraj:S.

Agapornis škraboškový rok 2008 zelený modrý. Tel.: 604 187 513. Kraj:H.

Agapornis škraboškový zel. a modrý 250, neof. tyrkys. žl. rudobřichá 250, pap. zpěvavý 150. Rakovník. Tel.: 737 581 078.

Agapornise růžohrdlé - zelené i tmavozelené. Letošní odchov. E-mail: ondra.hala@email.cz. Tel.: 607 932 309.

Agapornise škraboškové - šedé (mauve) 300 Kč kus, modrý pastel 400 Kč kus, modré štěpitelné na pastel 400 Kč kus. Mohu ukázat i - šedé (mauve) 300 Kč kus, modrý pastel 400 Kč kus, modré štěpitelné na pastel 400 Kč kus. Mohu ukázat i rodice. Výběr z více kusů ze specializovaného chovu. Je možno prodat i k ručnímu dokrmení mám plné budky. E-mail: ondra.hala@email.cz. Tel.: 607 932 309.

Alex. černohlavý - kroufek 08, 2 kusy. Tel.: 731 431 017. Kraj:U.

Alex. čínský, amazoňan modročelý, žako kongo, pap. královský. Tel.: 724 294 115.

Alex. rudohlavý, pap. nádherné, barnard modrá mut. a štěp. lím. velké modré, ros. straky a štěp. penanty, straky, červenokřídle, královské, mnohofarvé, zpř. lut. opal. rub. Tel.: 603 224 047. Kraj:S.

Alex. velký nepálský 5letý, agapornis škrab., fiš, ros. růž. mutace a štěp. r.06 - 08. Stěhování. Volat do 18 hod. Tel.: 519 416 364. Kraj:B.

Alexandr čínský - odchov pod rodiči. Odběr začátkem srpna - Kožlany. Po domluvě Píseň, Chotěšov. Mohu dovézt do Prahy a Brna. Cena 2000,- Kč. Tel.: 608 334 657. Kraj:P.

Alexandr čínský, amazoňan kubánský, modročelý, žlutohlavý panamský, žlutokrý a žlutolíci - odchovy 08 a chovné kubánské. Brno. Tel.: 604 737 145. Kraj:B.

Alexandr malý - letošní odchov 0,1 albino bez kroužku dále 0,1 zelená 05 bez kroužku. Ceny do-

hodou, možnost výměny za jiné. Tel.: 728 277 520. Kraj:B.

Alexandr malý a alexandr velký - ručně dokrmená a krotká mláďata. Možno je nosit na ruce, rameni, atd. Perspektivní, milí společníci. Tel.: 608 522 787. Kraj:J.

Alexandr malý bílý 0,2, alex. růžový vousatý 2,0, agap. škraboškový. Vše rok 08. Dále princezky 1,1 rok 05-06, modrý. Rozela pestrá 1,0 rok 07 vada nohy, cena 50,- Kč. Tel.: 728 780 618. Kraj:C.

Alexandr malý lutino - odchov pod rodiči. Odběr začátkem srpna - Kožlany. Po domluvě Píseň, Chotěšov. Mohu dovézt do Prahy a Brna. Cena 2000,- Kč. Tel.: 608 334 657. Kraj:P.

Alexandr malý zelený 4 ks a alexandr rudohlavý 2 ks. Vše letošní. Tel.: 777 646 313.

Alexandr malý zelený, lutino, mandarinky, bažanty stříbrné, královský, sedlatý vše r.08. Tel.: 605 809 419. Kraj:E.

Alexandr malý, nebesky modrý, zlatá oliva štěp. do modré, šedý štěp. do skořic., zelený štěp.

měti, že žádný had nikdy sám od sebe na člověka neútočí!

Na tomto místě je vhodné zmínit i fakt, že většina hadů patří mezi ohrožené živočichy, a tudíž jsou poměrně vzácní. Na území Balkánského poloostrova se vyskytuje celkem 23 druhů hadů. Šance, že budete patřit k té malé hrstce turistů, kterým se poštěstí nějakého hada spatřit, a když tak jen mizející ocásek někde v houští vzdáleném několik metrů, je minimální. Ještě méně pravděpodobné pak je, že to bude jeden z těch jedovatých druhů hadů. Navíc jeden z druhů (*Telescopus fallax*) je toxicky bezvýznamný a svým typem chrupu prakticky nedokáže vpustit do těla člověka jed, tím pádem ani způsobit otravu postiženého. Další druhy pak mají bud' velice omezený areál výskytu (*Vipera berus*, *Vipera ursini*), nebo jsou na daných lokalitách tak vzácní (*MacroVIPERA schweizeri*, *Malpolon insignitus*), že i profesionální herpetolog (člověk zabývající se odborně plazy a obojživelníky) by mluvil o štěstí či náhodě, kdyby se mu po týdnu hledání podařilo nějakého najít. Pokud už tedy na nějakého jedovatého hada Balkánu narazíte, bude se nejspíše jednat právě o výše zmínovanou zmiji růžkatou (*Vipera ammodytes*), která se vyskytuje na většině území tohoto poloostrova a je velmi přizpůsobivá, co se týče prostředí, ve kterém se nachází.

Pro zajímavost je dobré také znát některé místní názvy těchto druhů a proto si i toto, v rámci území na kterém se vyskytuje, v krátkosti popíšeme.

Chorvatsko a Černá Hora - na jadranských ostrovech a při pobřeží se lze setkat pouze se zmijí růžkatou (srbochorvatsky nazývanou „poskok“), širohlavcem východním (srbochorvatsky „zmajur“) a skvrnovkou kočičí („ljuta crnokrpica“). Až ve vyšších polohách místních hor jako je Velebit, Durmitor či Lovćen, lze najít zmiji obecnou (místně „ridiovka“) a zmiji Ursiniho („planinska ridiovka“).

V Bulharsku a Rumunsku se na pobřeží obou států vyskytují zmije růžkaté (bulharsky „pepeljanka“, rumunsky „viper cu corn“). V oblasti jižně od Burgasu se lze pak navíc setkat s druhem *Malpolon insignitus*, který je bulharsky nazýván „vdibnatočeň“ nebo „málkočelustný smok“. V pohořích Stara Planina, Vitoša, Rila, Pirin, Rodopy a v celých Karpatech je možné se střetnout od výšky asi 1500 m i se zmijí obecnou, poddru-

do modrých a skořice. Pap. nádherný - vše rok 08, cena dohodou. Tel.: 732 146 291.

Alexandr rudohlavý - letošní 2 kusy. Tel.: 728 429 620.

Alexandr rudohlavý 2 ks a alexandr malý zelený 4 ks. Vše letošní. Tel.: 777 646 313.

Alexandr velký - nepálský, ručně dokrmená mláďata. 4000 Kč/ks. Tel.: 602 108 841. Kraj:P.

Alexandr velký 0,3, alexandr čínský asi 1,2 - vše letošní, kroužkované mláďata z venkovní voliéry. Tel.: 721 643 344. Kraj:S.

Alexandr velký štěp. na modré 0,1 r.07, 2,0 r.08, roz. žlutolíci lutino a štěp. Tel.: 519 517 151, 606 533 810. Kraj:B.

Alexandr černohlavý 1,1 violeta pastel štěpitelné na hlava-ocas, 1,0 pastel štěpitelný na hlava-ocas. Lihnuté listopad 07. Tel.: 775 321 821.

Alexandr černohlavý 3500 Kč papoušky červenokřídle 2000 Kč. Letošní kroužkované odchovy. Mohu poslat kurýrem v nevracatně přepávací olomouc. Tel.: 776 012 233. Kraj:M.

Alexandr čínské - sestavim nepříbuzné páry. Tel.: 607 586 811. Kraj:U.

hem bosniensis, jež je bulharsky nazývána „usojnica“ a rumunsky „vipera“ nebo „naparca“.

I v herpetologicky relativně „neznámé“ Albánii nesou jedovatí hadi svá specifická místní pojmenování. V převážně nižinaté oblasti Západní prolákliny je běžně rozšířený širohlavec *Malpolon insignitus*, jež je v albánštině nazýván „biroja“. Vzácná a kolem pobřeží rozšířená skvrnovka kočičí (*Telescopus fallax*) nese název „gjarp me lara“. Tři druhy zde se vyskytujících zmijí jsou v Albánii obecně nazývaný „nepérka“ a pro zajímavost poddruh zmije obecné *Vipera berus bosniensis* nese název „nepérka e malit me vija tenderprera.“

Řecko má nejvíce druhů jedovatých hadů. Opět prakticky na území celého státu, vyjma nejvyšších hor, se vyskytuje zmije růžkatá (řecky „ochia“) a dále také *Malpolon insignitus* nazývaný „koilopeltés“, „sayrífido“, „sapítés“. Skvrnovka kočičí („gatófido“, „agiófido“) tady místně zahuje i více do vnitrozemí. Zmiji obecnou (řecky „astrítés“) najdeme pouze v nejsevernější části země v hraničních horách s Bulharskem. Zmije Ursiniho se vyskytuje velice vzácně v nejvyšších nadmořských výškách pohoří Pindos. Vzácná je také zmije turecká („boynóchentra“), která se vyskytuje jen v severovýchodním cípu země. Zmije milóská, *Macrovipera schweizeri* („ochia téz méloy“) se vyskytuje na již výše zmiňovaných ostrovech v Egejském moři.

I když uštknutí turisty jedovatým hadem v zemích Balkánského poloostrova jsou velice vzácná, je vhodné se zmínit i o tomto faktu. Klinické projevy po uštknutí zmijemi rodu *Vipera* a jejich závažnost jsou závislé na mnoha faktorech. Důležitou roli hraje druh zmije, velikost, stáří, množství vstříknutého jedu, lokalizace, hloubka uštknutí apod. Z hlediska člověka pak celkový zdravotní stav postiženého, stáří, hmotnost, citlivosti na cizí složky, které jed obsahuje, a na době, jež uplynula od uštknutí po poskytnutí pomoci. Pokud je uštknuto malé dítě, stará nebo nemocná osoba, je situace vždy kritičtější, než při pokousání zdravého člověka. Většinou však průběh otravy není až tak dramatický. Nevyskytne-li se alergická reakce na živočišné toxiny, anafylaktický šok či jiné komplikace, tak pobyt v nemocnici nezabere více než dva až tři dny, po nichž se pacient prakticky bez následků

vrací do běžného života.

(Poznámka redakce: článek pana Jablonského na podobné téma vyšel také v časopisu Outdoor 4, ročník X. Vzhledem k aktuálnosti tématu jsme se rozhodli otisknout příspěvek i ve Fauně).

text a foto: Daniel Jablonski

• *Telescopus fallax*.

• *Vipera ammodytes meridionalis* z Řecka.

Alexandřin - 3 kusy barnard jižní papoušek nádherný agapornis fišeri přírodní pyrura hnědoučká - vše letošní, 0,1 bažant královský r.07. Příbram. Tel.: 606 141 528. Kraj:S.

Alexandřina 0,1 žlutá a zelená štěp. na žlutý rok 07, neofémky tyrkysové opálín zelený. Tel.: 605 982 902.

Am. Gouldové přírodní, samičky rok 2007 - nepoužité. Černý Jiří. Tel.: 605 737 237.

Amad. Gouldové - modré stříbrné žluté a stěpitelné na modré. Tel.: 603 964 350, 603 289 250.

Amadina gould přírodní žluté běloprsné. Výběr z více jak 60ks. Tel.: 777 999 933. Kraj:T.

Amadina Gouldové - chovné páry, nebo výměna za kanár barevný. Tel.: 736 777 288. Kraj:P.

Amadina Gouldové - přírodní, odchov vlastní rodiče. Tel.: 604 333 952. Kraj:T.

Amazoňan běločelý 1,1 nepříbuzný, DNA loňské, nebo vyměněný za jiné amazoňany. Tel.: 606 598 872. Kraj:B.

Amazoňan černouchý, granada, žlutokrký, modrobřadý, modrobřichý - vše letošní odchovy. Tel.: 603 476 950. Kraj:M.

Amazoňan červenočelý granada 1,0 uzavřený kroužek, vlastní odchov, s Euro CITES. Tel.: 603 316 207.

Amazoňan Fialovotemenný Prodám harmonizující pář 1,0- kr.02, 0,1-kr.03, krmí se. Žlutý cites, cena 55000kč. E-mail: papouchvenca@seznam.cz. Tel.: 737 763 200. Kraj:B.

Amazoňan kubánský 1,1 čtyřletý, 0,1 vada křídla špatně léta. Amazoňan haitský 1,0 rok 1999 odchov SRN. Tel.: 604 213 202. Kraj:S.

Amazoňan kubánský, modročelý, žlutohlavý panamský, žlutokrký a žlutolíci - odchovy 08 a chovné kubánské. Brno. Tel.: 604 737 145. Kraj:B.

Amazoňan kubánský, vínorudý, žlutolíci, modročelý, finschi - vše letošní odchovy pod rodiči. Tel.: 603 247 087. Kraj:Z.

Amazoňan modročelý - chovná pára, 9 let. Tel.: 774 755 757.

Amazoňan modročelý - krotký, mluvíci s vadou nohy 6000 Kč. Tel.: 603 594 713.

Amazoňan modročelý 1,0 chovný, výměna

možná za 1,1 aratinga zlatý - chovný, nebo alex. čínský - chovný. Kutná Hora. Tel.: 776 757 616.

Amazoňan modročelý 2,0 letošní umělý odchov od vylíhnutí, ideální na ochočení a mluvení. Pevný kroužek, test DNA, kupní smlouva. Tel.: 723 477 327. Kraj:M.

Amazoňan oranžovokřídlý - letošní, částečně ochočený, přiletí na ruce. Tel.: 605 582 272, 605 971 861. Kraj:T.

Amazoňan vínorudý 2,1 - odchov 2008. Brno. Tel.: 604 737 145. Kraj:B.

Amazoňan žlutohlavý panamský vyměněný samici za samce, případně prodám a koupím. 4 roky stará za stejně a starší s určením pohlaví. Tel.: 732 970 164. Kraj:S.

Amazoňan žlutolíci 1,1 chovný pap. senegálský 1,1 3letý mnich modrý 1,1 2letý. Tel.: 602 809 776. Kraj:S.

Amazoňan žlutolíci ekvádorský 1,1 rok 2007, uzavřený kroužek. Tel.: 603 316 207.

Amazoňany 08: zelenolíci, žlutolíci, běločeli, žlutobřichý, žlutoramenný. Amazónek: broncovk-

žídlý, tmavý, běločelý, bělobřichý, kakadu tenkozobý. Tel.: 605 836 139.

Amazoňany modročelé větší letošní od dvou

ALUMAT

VÝRÁBÍ KLECE A VOLIÉRY

Zasíláme i jednotlivé díly

- ALUMINIOVÝ JEKL 20 X 20 X 1,5 MM

- PLASTOVÉ SPOJKY, ALUMINIOVÉ NYTY

- SVAŘOVANÉ PLETIVO

JÍŽ OD 82,- Kč /bm - VELKÝ VÝBĚR

Pavel Matěj, Údolní 1609 Uh. Brod
Tel./fax: 572 638 207, mobil: 603 814 425
Ceníky, ukázky kleců a voliér na internetu.
<http://www.sweb.cz/alumat.us>